

ХИМИЯ ИЛИМДЕРИ
ХИМИЧЕСКИЕ НАУКИ
CHEMICAL SCIENCE

Жакышова Б.Ш., Насирдинова Г.К., Бакенов Ж.Б.

ОКУУ-ТАРБИЯ ПРОЦЕССИНДЕ УСУЛДУК ИШТИ ЖҮРГҮЗҮҮНҮН ФОРМАЛАРЫ

Жакышова Б.Ш., Насирдинова Г.К., Бакенов Ж.Б.

ФОРМЫ ПРОВЕДЕНИЯ МЕТОДИЧЕСКОЙ РАБОТЫ В УЧЕБНО-ВОСПИТАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ

B.Sh. Zhakysheva, G.K. Nasirdinova, Zh.B. Bakenov

METHODICAL WORK CARRYING OUT FORMS IN TEACHING AND EDUCATIONAL PROCESS

УДК: 372.854: 371.3

Макалада окутуу процессинде окуучулардын таанып билүү жана ой жүзүртүү иш аракетин уюштуруу максатында, химияны окутууда усулдук иш жана аны ишке ашыруу маселелери каралган. Мындан тышкары мектептеги билим берүүнүн сапатын жакшыртуу максатында, химияны жогорку деңгээлде окутуунун негизинде окуучулардын билимдеринин, билгичтиктеринин жана көндүмдөрүн өнүктүрүүдө, алардын жоопкерчиликтерин сездирүү, окуу, таанып-билүү ишмердүүлүктөрүн өркүндөтүү каралган.

Негизги сөздөр: окутуу, илимий-методикалык иш, усулдук иш, усулдук иштин максаты, усулдук иштин формалары, коллективдүү жана жекече формасы, окуучулардын өз алдынчалугун активдештирүү.

В статье рассмотрены вопросы обучения химии методической работы и их реализации в целях организации познания и мышления учащихся в учебном процессе. Кроме этого, внимание уделено развитию знаний, умений и навыков учащихся, формированию ответственности за обучение, развитие трудолюбия и усердия с целью повышения качества школьного образования путем обучения химии на высоком уровне.

Ключевые слова: обучение, научно-методическая работа, методическая работа, цель методической работы, формы методической работы, коллективная и индивидуальная формы, активизация самостоятельности учащихся.

This article is about teaching chemistry methodical work cognition and organisation of pupil's mentality and their realisation in the learning process. Besides the author focuses on the development of pupil's educational qualities, abilities and skills, offer them be responsible, enhance comprehension, perception, diligence and endeavour in order to upgrade the qualification of schools by teaching chemistry on top-level.

Key words: teaching, scientific methodical work, methodical work, the purpose of methodical work, forms of methodical work, collective and individual forms, pair works activation of students' independence.

Мектептеги билим берүүнүн сапатын жакшыртуу маселелеринин бири катары химияны жогорку илимий-методикалык деңгээлде окутуунун негизинде окуучулардын билимдеринин, билгичтиктеринин жана көндүмдөрүнүн сапатын кескин түрдө жогорулатып, алардын жоопкерчиликтерин сездирүү, окуу, таанып-билүү ишмердүүлүктөрүн өркүндөтүү башкы милдет болуп эсептелет.

Мындай милдетти иш жүзүнө ашырууда мугалим үчүн алдыңкы усулдук тажрыйбаларды үйрөнүү менен аларды жайылтуу аркылуу, системалык түрдө ыкмаларды, каражаттарды чыгармачылык жактан издене билүүсү, анын сапатын жана эффективдүүлүгүн жогорулатуусу болуп саналат [4].

Окуу-тарбия процессинде окуучуларга, окуу материалын активдүү өздөштүрүүгө, алган билимин колдоно билүүгө, окуу китептери жана кошумча адабияттар менен иштөөгө, тажрыйбаларды аткарууда коопсуздук эрежелерин сактоого үйрөтүү керек.

Мугалимдин илимий-методикалык ишинин негизги мазмуну - педагогикалык изилдөөлөрдүн методдорун өздөштүрүү жана аларды практикада пайдалануу менен, мектептин жана химияны окутуунун усулунун алдында турган проблемаларды чечүү болуп саналат. Методист-мугалим тарабынан химия боюнча мазмундун милдеттүү түрдө окулуп үйрөнүүлүчү минимумун – мектепте химиядан билим берүүнүн мамлекеттик стандартынын негизинде, химия илиминин учурдагы өнүгүү тенденциясын, жакынкы жана алыскы чет элдердин мектептеринин тажрыйбаларын эске алуу менен, усулдук иштерди жүргүзүү аркылуу ишке ашыра алат [5].

Усулдук иштин максаты– бул мугалимдерди, класс жетекчилерди жана тарбиячыларды окутуу жана алардын билимин өркүндөтүү, адистерге педагогика илиминдеги акыркы жетишкендиктер жана жаңы талаптар жөнүндө маалымат берүү, педагогикалык коллективдин мүчөлөрүнүн ишин окуп үйрөнүү жана баалуу иш тажрыйбаларды жайылтуу, усулдук ишти окутууну жүргүзүү үчүн колдонмолорду даярдоо ж.б. [6].

Усулдук иштин милдеттери:

- Усулдук иш-чаралардын жогорку деңгээлде өтүлүшүн камсыз кылуу;
- Жаш адистердин кесиптик чеберчилигин жогорулатуу;
- Педагогдордун билимин өркүндөтүү боюнча уюштурулган сабактарды сапаттуу өткөрүү.

Окуу процессинде өзгөрүү болгондо, аттестация болоордун астында, же аттестациянын жыйынтыгы боюнча, жумушка жаңы алынган мугалимдин адап-

тацияланышы үчүн окутуу жүргүзүлөт. Мектепке жаңы келген мугалимдин билимин өркүндөтүү максатында окутуу жүргүзүлбөстөн, ошондой эле аларга мектептин салтын, мугалимдердин талаптарын окуп-үйрөнүү боюнча дагы иштер жүргүзүлөт жана усулдук бирикменин жетекчилери төмөндөгүдөй *иш аракеттерди* алып барышат:

- Мектептин усулдук темасын аныктайт;
- Мектептин стратегиялык иш кагаздарын иштеп чыгууну уюштурат;
- материалдык-техникалык базасын жакшыртуу боюнча сунуштарды киргизет;
- усулдук бирикмелердин иштерин талдайт, усулдук бирикмеге өздөрүнүн сунуштарын жана өзгөртүүлөрүн киргизишет;
- педколлективдин мүчөлөрүнүн инсандык-нравалык сапаттарын, кесиптик чеберчиликтерин, көз карашын өстүрүүгө, өз билимин өркүндөтүүсүнүн үстүндө иштөөгө шарт түзөт;
- окуу-тарбия ишинде учурга туура келген окутуунун жаңы технологиясын, түрлөрүн, формаларынын ишке ашышын камсыз кылат;
- автордук окуу пландарын жана программаларын, окуу-тарбия процессин (ОТП) инновациянын жыйынтыгын анализдейт;
- педколлективде илимий-изилдөөчүлүк, изденүүчүлүк, чыгармачылык менен активдүү иштеген, демилге көрсөткөн мугалимдерди сыйлап кызыктырат, аттестацияда сунуштарды киргизет;
- илимий-практикалык конференциялардын жана семинарлардын темасын бекитет;
- педколлективдин ишиндеги кыйынчылыктарды, кемчиликтерди, оордуктарды алдын-алат;
- педагог-новаторлордун жетишкендиктерин окуп үйрөнөт жана башка коллективге жайылтат;
- жогорку окуу жайлары менен байланыш түзөт;
- психология, педагогика илимдеринин жетишкендиктерин жайылтат;
- мектептин үрп-адатын сактаган, биримдүү коллектив түзөт;
- жаңыча көз караш менен караган конкреттүү, ийкемдүү, мобилдүү педагогикалык ой жүгүрткөн мугалимдерди өстүрүүгө шарт түзөт.

Окутуу процессинде жогоруда көрсөтүлгөн элементтерди өздөштүрүүнүн ыкмаларын билүү менен, биз окутуу процессинин ар кандай этабында мугалимдин жана окуучунун да эмгектенүүсүнүн спецификалык бөтөнчөлүгүн аныктай алабыз [6].

Усулдук иштерди жүргүзүүдө балдардын таанып билүүсүн активдештирүү максатында, жетишпеген окуучулардын жөндөмдүүлүктөрүнө жараша тапшырмаларды берип, ошол тапшырмаларды аткарып келген болсо, алардын ийгиликтерин белгилеп, жакшы баа коё билүүнү да билиш керек. Анткени жетишкендик – ар бир окуучунун керек болсо адам баласынын мүмкүнчүлүгүнүн, өзүнүн иш аракетине ишенимдүү болгон көз карашын бекемдейт. Мындай учурларда окуучуларда баштаган ишти андан ары улантууга, жетишпегендиктерди

жоюуга болгон абал пайда болот. Чындыгында эле окуучунун иш аракети жемиштүү жана ийгиликтүү болот. *Жетишкендиктин кырдаалы* – бул таанып-билүү иш аракетинин эффективдүү стимулу. Ал ар бир адамдын (окуучунун) коомдо өзүнүн престижин башкача айтканда, ар бир адам баласы өзүн сыйлоого болгон керектөөсүн канааттандырат.

Бул бир жагынан, окутуу процессинин эффективдүүлүгүн жогорулатса, экинчи жагынан окуучулардын позициясын күчөтөт. Окуучулардын иш-аракеттерин уюштурууну ишке ашыруу максатында усулдук ишти жүргүзүүнүн айрым формаларына токтолуп көрөлү.

Усулдук ишти жүргүзүүнүн коллективдүү формасы

1. *Педагогикалык чыгармачылык фестивалы.* Окуу жылынын аягында мектептин педагогдорунун жетишкендиктерин көрсөтүү боюнча кароо өткөрүү. Мектептин фоесине бардык педагогикалык бирикмелер, чыгармачыл топтор, клубдар, секциялар, жеке педагогдор өздөрүнүн жетишкендиктерин иштеп чыккандарын, жасагандарын коюшат. Ошол эле учурда окуучулардын чыгармачыл иштери көрсөтүлөт. Конкурстар, ачык сабактар өткөрүлөт. Ата-энелер, коноктор чакырылат, окуучулар жана мугалимдер тарабынан уюштурулган концерт берилет.

2. *Мектептин мугалимдеринин топтолгон мыкты тажрыйбаларын окуп-үйрөнүү жумалыгы.* Эки же үч мугалимдин иш тажрыйбасы окуп үйрөтүлөт, алар бир жума бою сабактарды жана класстан тышкаркы сабактарды өткөрүшөт. Жуманын ар бир күнүндө катышуучулар, эң маанилүүлөрдү жазып көрсөтүшөт.

3. *Бир мугалимдин жетишкендиктерин* комплекстүү окуп-үйрөнүү. Мугалим пландарын, программасын, колдонмолорун, иштеп чыккандарын класстан тышкаркы кечелердин сценарийлерин семинар практикумда көрсөтөт, коллегалары таанышып чыгышат жана түшүнбөгөн суроолорду беришет. Мектептин администрациясы жыйынтыктоочу сабакта мугалимдин ишин талдоо менен жетишкендиктерин айтышат, катышкан мугалимдер дагы өз ойлорун айтышат.

4. *Тандалып алынган тема боюнча*, автор менен көйгөй боюнча педагогикалык окууларды өткөрүү.

5. *Мектепке экскурсияга баруу.*

6. *Мектептер ортосунда илимий-усулдук тажрыйба алмашуу.* Келишимдин негизинде мектептер арасында сабактарды, класстан тышкаркы кечелерди, семинарларды өткөрүшөт, иш кагаздарын окуп-үйрөнүшөт. Эки мектептин жетекчилери интервью беришет, педагогдор тажрыйба алмашышат.

7. *Кесиптештерин кызыктуу* материалдар менен тааныштыруу. Педагог семинарга, курска барып билимин өркүндөтүп келгенден кийин кызыктуу материалдарды кесиптештерин үйрөтөт. Айрым окутуунун жаңы технологиялары боюнча ачык сабактарды өткөрүп бере алат.

8. *Усулдук бирикмелердин*, кафедралардын жана педагогдордун чыгармачыл отчеттору. Педагогика-

лык мааниси бар теманын үстүндө иштеп бүткөндөн кийин бирикме, кафедра отчет берет.

9. *Педагогикалык жана психологиялык тренингерди өткөрүү.*

10. *Педагогикалык ситуацияга талдоо жүргүзүү жана чечим чыгаруу.*

11. *Сабактын планын, программасын, класстан тышкары кеченин сценарийин мугалимдер менен бирдикте иштеп чыгуу.*

12. *Педагогикалык дискуссия.* Талкуулоого бир актуалдуу тема коюлат. Талкуулоого окумуштуулар райондук методисттер, практиктер чакырылат. Алып баруучу кызыктуу, жаңы ойлорду жана сунуштарды жазып алат, катышуучулардын көңүлдү башка жакка буруп кетпөөсүнө көз салат.

13. *Усулдук бирикмелер педагогикалык, усулдук материалдарды даярдайт жана басмадан чыгарат.*

14. *Мектепте усулдук презентациялар, фестивалдарды, ярмаркаларды, өткөрүү.*

15. *Кичи педагогикалык кеңеш.*

16. *Директор алдындагы педагогикалык кеңеш.*

17. *Педагогикалык консилиум.*

18. *Предметтик усулдук бирикмелер.*

19. *Кафедралар.*

20. *Педагогикалык беш мүнөттүк чогулуш.*

21. *Акыл чабуулу.* Акыл чабуулу - бул кыска убакыттын ичинде катышуучулар көйгөйлөрдү чечүүнүн, идеяларды иштеп чыгуунун, тизмелерди түзүүнүн жана мүмкүн болгон суроо-жоопторду аныктоонун эң мыкты жол-жобосун айтышат.

22. *Ролдоштурулган оюн.*

Катышуучулар беш топко бөлүнөт:

1-топ сабакка жетишпеген окуучулар ойношот;

2-топ отличниктерди ойношот;

3-топ бардыгы баары бир болгон окуучуларды ойношот;

4-топ ата-энелердин ролун аткарышат;

5-топ мугалимдерди ойношот;

Бешинчи топтон башка топтор өздөрүнүн көйгөйлөрүн жана талаптарын мугалимдерге айтышат. Алар уккандан кийин кризистен чыгуунун планын иштеп чыгуу үчүн чыгып кетишет. Бешинчи топ долбоордун чечимин айтышат, талкуу болот. Оюндун аягында администрация, методисттер, окумуштуулар жыйынтык чыгарат. «Көйгөйлөрдү чечүү» оюну. Столдун үстүндө билеттер жатат, анда көйгөйлөр жазылган. Катышуучулар билеттерди алышат жана даярданбастан абалдан чыгуунун жолдорун сунуш кылышат. Оюндун катышуучуларынын милдети - суроолорду берүү менен сунуштарды сындоо менен абалдан чыгуунун мыкты вариантын табуу. [1,2].

Усулдук ишти уюштуруунун жекече формасы

Окутуу процессинде ар түрдүү ыкмаларды пайдалануу менен, окуучулардын чыгармачыл ой жүгүртүүлөрүн калыптандыруу, аң-сезимдүү активдүүлүгүн камсыз кылуу менен мазмунду натыйжалуу өздөштүрүүгө болот. Мында окуучулардын активдүү ой жүгүртүү иш аракетин уюштуруу, окууга болгон

мотивациясын күчөтүү, өзүн-өзү баалоосунун өнүгүшүн камсыз кылуу максатында усулдук иштин жекече формалары менен иш алып баруу шарт.

Алар төмөндөгүлөр:

1. Өз алдынча усулдук теманы окуп-үйрөнүү.

2. Иш кагаздарын, материалдарды окуп-үйрөнүү.

3. Педагогика, психология, усулдар боюнча маалыматтарды чогултуу.

4. Мыкты сабактардын сценарийлерин, сабакка керектүү кызыктуу материалдарды топтоо.

5. Дайыма усулдук теманын үстүндө иштөө.

6. Өзүн текшерүү, окутуунун натыйжасын көрүү максатында мониторинг, тест жүргүзүү.

7. Методист - адистерден кеңеш алуу жана насаатчы менен бирдикте иштөө.

Мугалимдер өздөрүнүн кесиптик кызыгуулары боюнча усулдук, педагогикалык, психологиялык темалардын ичинен бир теманы тандап алып, анын үстүндө жекече иштеше болот. Мисалы: интерактивдүү сабактардын усулун өздөштүрүү, сабакта окуучулардын таанып билүүчүлүк жана чыгармачыл иштерин башкара билүү, окуучуларды өздөрүнүн иштерин талдоого жана баалоого үйрөтүү ж.б.

Жыйынтыктап айтканда окутуу процесси эки жактуу болгондуктан, мектепте мугалим өзүнүн ишин илимий уюштуруу менен бирге эле, методдорду максатка ылайык туура тандап алуу, окуучунун акыл иш аракетине, билимге ээ болуусуна, билимди колдоно билүү жана керектүү кырдаалда аны ишке ашыруу процесстерине жана акыл өнүгүүсүнө карата жетекчилик кылуу аркылуу химияны окутуунун эффективдүү натыйжасына жетишүүгө болот [3].

Ошону менен бирге эле усулдук иштерди жүргүзүү менен, окуучулардын окуу материалынан мазмунун өздөштүрүүдө салыштыруу, анализдөө, синтездөө, классификациялоо, жалпылоо сыяктуу ой жүгүртүү ыкмаларын колдонуу менен жашоосунда туура келген ар түрдүү кырдаалдарга баа берүү жөндөмдүүлүктөрү калыптанат.

Демек, мугалим усулдук иштерди максатка ылайык ишке ашыруу аркылуу, сабакта окуучуга билимди, билгичтикти эле камсыз кылбастан, алардын аң-сезимин, чыгармачылыгын калыптандыра тургандай кызыгуусун ойготуусу менен, жаңы билимдердин өздөштүрүлүшүн жана турмуштук-маанилүү көндүмдөрүн активдештире алат демекчибиз [7].

Адабияттар:

1. Беспалько В.П. Слагаемые пед. технологии.- М., 1989.
2. Богоявленская Д.Б. Психология творческих способностей. Учеб. пособие для студентов. Высш. учеб. заведений. «Академия». - М., 2002.
3. Зайцев О.С. Методика обучения химии. Учебник для вузов. – М., 1999.
4. Колесников Л.С., Турченко В.Н., Борисова Л.Г. Эффективность образования. – М, 1991.
5. Кузнецова Н.Е. Формирование систем понятий при обучении химии. М., 1989.
6. Лизинский В.М. Мектептеги усулдук иш ж-дө – М., 2002.
7. Маслов А.Г. Мотивация и личность. СПб.: Евразия, 2001.

Рецензент: к.п.н., и.о. доцент Усенгазиева Г.С.